

Evet, ama, sadece bir görünütür bunlar gerçek de?il ki!

Ecevit Karaca<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Akdeniz Aoniversitesi

*Received: 10 December 2012 Accepted: 2 January 2013 Published: 15 January 2013*

## Abstract

This study aims to deliberate Mimesis, which has the most important concept of aesthetics and its place in the Platon's Philosophy. Platon, who is the founder of the Forms Theory, saw art as Imitation (Mimesis) and because of this reason, he didn't interpret art as Beauty Philosophy's viewpoint, he interpreted it into Ideal State. What is the cause of this interpretation, why should it be censorship? This article aims to search answers of these questions according to Platon's Forms Theory, Beauty Philosophy and art's damage according to Platon.

**Index terms**— platon, mimesis, forms theory, censorship, art.

## 1 Giri?

ntik ça??n önemli dü?ünürü Platon, birçok alanda oldu?u gibi sanat konusunda da dü?üncelerini belirtmi?tir. Platon dü?üncelerini geli?tirip sistemli bir ?ekilde sundu?u zaman, ilk ba?ta ?iir sanat?yla ilgilenmi? ve Homeros'u okumu?tu. Euripides, Sophokles ve Aiskhylos ve birçok tragedya yazar?n?n eserleri sahnelenmi? ya da sahnelenmekteydi. Tiyatro sanat?na ilgi bu dönemde bir hayli fazlayd?. Platon bu döneme tan?kl?k etmi?, sanat?n etkisini yak?ndan görmü?tü. Böylece sanat hakk?nda, özellikle de tiyatro hakk?nda önemli fikirlere sahipti.

Platon, tiyatro üzerine dü?üncelerini derli toplu bir ?ekilde sunmam??r. Tiyatro üzerine dü?üncelerini bize daha çok Devlet adl? eserinde diyaloglar esnas?nda verir. Ele?tirel aç?dan sanat? i?ler. "Sanat?n ne oldu?u sorusunu ortaya atan ve bu soruya belli bir aç?dan, tek yanl? da olsa ilk cevap veren dü?ünür, yine güzellik metafizi?inin kurucusu Platon olmu?tur." ??Tunal?,1983,s. 69).

Author : Yüksek Lisans ö?rencisiAkdeniz Üniversitesi, Felsefe Bölümü. E-mail : eco\_karaca@hotmail.com Dü?ünürün tiyatro konusundaki görüş?leri de kendine özgü belli bir perspektiften olu?mu?tur. Platon sanat? ve özellikle de tiyatroyu ideal devlet aç?s?ndan yorumlam??r. Platon tiyatroyu neden güzellik metafizi?ine göre de?il de ideal devlet aç?s?ndan yorumlam??r? Onu bu yönde bir yorumlamaya iten nedir? Bu sorulara cevap ararken öncelikle bu sorunun neden bizim için önemli oldu?una ve günümüzle ilintisine de?inmek ve konuyu daha rahat kavramak için de öncelikle Platon'un güzellik felsefesi üzerine dü?üncelerini gözden geçirip, akabinde Platon'un sistematik felsefesinin temelinde bulunan formlar (idealar) teorisini aç?klayaca??m. Platon'un formlar teorisini temel alarak aç?klad??? sanat? (tiyatroyu), teorideki yeri ve önemi üzerinde durduktan sonra, belirlenen konunun ne gibi sonuçlar do?urdu?u üzerinde durup en sonunda, sonuç k?sm?nda tüm makale boyunca yava? yava? i?ledi'im, cevap vermeye çalışt???m soruyu, tüm ara?t?rma göz önüne alarak tekrar cevaplayaca??m.

## 2 II.

## 3 Günümüzden Platon'a

Geçmi?in karanl?k sokaklar?nda yolunu kaybetmemi? bir dü?üncenin, görüş?ün günümüze kadar gelmesi ve gelece?e do?ru yol al?rken, ?????yla ayd?nlatt??? sokaklar?n onun izini ta??mas? elbette ola?and?r. Zaman, hakikati ortaya ç?kart?rken, hakikatin üzerindeki fazlal?klar? silerken, arkeolo?un kaz? esnas?nda bir tarihi eserin üzerindeki topra?? ay?klad??? gibi titiz davran?r. Bu titiz çalış?ma sürecinde (süreç devam ediyor, zaman durmad???na göre!) eser, içindeki anlam? korur ya da anlam sapmas? ya?ar. Her iki halde de eserden etkilenen

ba?ka eserler ve görü?ler gittikçe ço?al?r. Art?k zaman denizinde yaln?zca bir hakikat yoktur. Hakikatten pay alan, ald???n? dü?ünen hakikat kümeleri olu?maktad?r. Bu kümelerin ard?ndaki hakikate ula?ma çabası, ba?l? ba??na bir ikili?i olu?turur: Pay al?nan bir Hakikat ve pay alanlar kümesi. Bu ikisi aras?ndaki ili?ki, benzerlik, bir katil ile bir katili oynayan oyuncu aras?ndaki ili?ki gibidir. Hiçbir zaman katili oynayan oyuncu, katilin öldürme esnas?nda ve sonras?nda hissettiklerini hissedemeyecektir. Ancak onun devinimlerini taklit edecek, sanki yap?yormu? gibi yapacak ve bu -m?? gibi yapmak onu hakikatten uzakla?t?racak ve kötü bir örnek yapacaktır! -M?? gibi yapmak görüntü dünyas?n?n bir özelli?i olurken, katilin eylemindeki görünmeyen sebeplerse eylemin hakikati olacakt?r. Sadece görüntüler dünyas?na dayan?larak yap?lan bir taklit; sadece etkiyi sa?lamakta zay?f kalmayacak, ayr?ca gülünç ve yan?lt?c? olacakt?r. Biz gösteriden ç?k?p rüzgar?n e?li?inde soka??n tavan? alt?nda yürürken, oyuncuyu kötü bir taklitçi diye ele?tirece?iz, hiç fark?nda olmadan taklit kelimesine olumsuz, negatif bir anlam kataca??z. Taklit kelimesinin özünde olumsuz bir durumu, eylemi nas?l bar?nd?rd??? üzerine dü?ündü?ümüzde ise i?in ucunun Platon'a vard???n? farkederken yüzümüzde olu?an ifadenin, soka??n tavan? alt?nda esen rüzgardan de?il de ?a?k?nl?ktan oldu?unu anlamam?z pek uzun sürmeyecek.

Antik Yunan'ın önemli dü?ünününün sanat hakk?ndaki dü?ünceleri; ????? ayd?nlatt??? toplumlarda, ça?larda etkisini hissettirmi? ve günümüze kadar gelmi?tir. Günümüzde dinlendikten sonra art?k gelece?e do?ru yol alacak, gelecekte yine Sokrates'in ö?rencisi hakk?nda görü?ler ortaya at?lacak, yap?lan sanat eserleri fark?nda olmadan onun izini ta??yacaklar. Albert Camus'un Caligula adl? tiyatro metninde bu dü?ünce kendisine nas?l yer bulduysa, gelece?in yazarlar?n?n eserlerinde de yer bulacaktır. Sadece yazarlar?nda, sanatç?lar?nda m?? Elbette hay?r. Etkisi sokak aralar?nda, kahve sohbetlerinde, kafe e?lencelerinde, maç kuyruklar?nda, pazar al??veri?lerinde yer bulacaktır. Günümüzde oldu?u gibi. Gündelik dilde olumsuz anlamda kulland???m?z; "film mi çeviriyoruz", "rol gere?i", "ba??m?za oyuncu kesildi", "rol yapmak", "tiyatro yapmak", "film icab?" gibi söz öbekleri gerçeklikten pay almayan ve bu nedenle de?ersiz oldu?u iddia edilerek olu?turulan sanat fikrinin gündelik hayattaki yans?malar?d?r. Gerçeklikten pay almayan ?ey bizi hakikate götürür mü? Bizi erdemli olmaktan uzakla?t?rma potansiyeli ta??r m?? E?er gerçekten pay alm?yorsa sanat nedir ve sanat?n pay alamad??? gerçek nedir? III.

## 4 Platon'da Güzellik Metafizi?

Platon öncesinde güzellik kavram?, daha çok amaca uygun olan olarak kavranm?? ve e?er amaca uygunsa ona iyi ve güzel denilmi?tir. Böylelikle güzel olman?n ?art? amaca uygun olmas? ve iyi olmas?d?r.

Platon, yukar?da belirtti?imiz gibi güzellik metafizi?inin kurucusu olup, güzel nedir sorusuna üç farklı cevap vermi?tir. Cevaplar?n?n farklıla?ması Platon'un felsefesindeki de?i?im, geli?im ile ilgilidir. Büyük Hippias diyalogu, güzellikle ilgili sorular sorarken tatmin edici bir cevap bulamaz, ama buna ra?men güzelin tek ba??na bir diyalog konusu olmas? bile önemlidir. Olgunluk ça??nda güzeli özellikle ?ölen adl? eserinde eros ile aç?klarken, ya?l?l?k döneminde ise daha çok simetri ve orant? ile aç?klar.

Büyük Hippias diyalogu'nda güzel kavram?nda bir ikili?e ula?an (Kendili?inden güzel ve tek tek güzel ?eyler) Platon, ?ölen'de ontolojik bir tanım yapar ve güzel, erosun yard?m?yla kendini ortaya ç?kart?r. Hakikat eros ile mümkün olur. Son dönemde ise daha çok orant? ve simetri ile aç?klarken, güzeli alg?layabilenlerin yaln?zca filozoflar oldu?unu savunur.

IV.

## 5 Formlar Teorisi

Platon'un sanata bak?? aç?s?n? etkileyen en önemli etken nedir? Bu soruya verilecek cevap, ku?kusuz, formlar teorisi'dir. Formlar teorisi'nin Platon'un tiyatroya bak?? aç?s?n? nas?l etkiledi?ine geçmeden önce, bu teori üzerinde durmakta yarar vard?r.

Formlar teorisi ile Platon, evrenin temel gerçe?ini formlar olarak görmektedir. Platon, formlar teorisini olu?tururken hem Herakleitos'tan hem de Parmeni-des'ten yararlanm??t?r. Birbirine z?t dü?üncelere sahip iki dü?ününün fikirlerini, Pythagoras'ın kavramlar? ile matematik biliminin soyutlu?u ve kesinli?inden yararlanarak kullanm??t?r.

"Duyu alg?s? dünyas? hakk?nda kesinlikle hiçbir ku?ku yoktur -apaç?k ki bu dünya vard?r -ve dahası duyu alg?s? dünyas? Herakleitosçu karakteristiklere sahip görünür. O bir ak???t?r, ama ölçüler'e uygun dü?en bir ak???t?r...Fakat Parmenidesçi özellikleri hangi dünya hakk?nda ileri sürmemiz gerekir? Platon'un bu soruya verdi?i yan?t, mekan ve zaman içerisindeki fiziksel nesneler dünyas?n?n ötesinde bulunan, ama bu dünyayla s?k bir ili?ki içerisinde duran -fiziksel, mekansal, zamansal olmayan-bir ba?ka dünyanın var oldu?uydu.

Platon bu dünyay? idea (formlar) dünyas? diye adlandırd?." ??Jones, 2006, s. 184-185).

Her fenomenin evrende bir formu vard?r. Fenomenler evrendeki formlar?ndan pay al?rlar. Düldül, küheylan birer att?r ve at formundan pay alm??lard?r. Düldül, at formundan pay al?rken; at, Platon'un yukar? form dedi?i iyi formundan pay alm??t?r. Düldül, görünü? dünyas?na aitken; at, gerçeklik (formlar) dünyas?na aittir. At formuna ve yukar? formuna nas?l ula??r?z?

"Formlar duyu alg?s?yla bilinmiyorlar ise, nas?l bilinebilir? Platon'un yan?t?, onlar?n dü?üncede bilindikleridir; onlar, asl?nda dü?üncenin nesneleridir. Dü?ün-mekte oldu?umuz her zaman, hakk?nda dü?ünmekte oldu?umuz ?eyler formlard?r" ??Jones, 2006, s. 185-186).

Platon, bunu bölünmü? çizgi örne?i ile gösterir: "(?) ?imdi e?it olmayan iki parçaya ayrılm?? bir çizgi al, bunlardan biri görülen dünyay? öbürü de kavranan dünyay? göstereyin." (Platon, 2002, s. 252).

Bo? bir sayfaya bir çizgi çekelim ve bu çizgiyi diklemesine kesecek üç çizgi daha çekelim. Art?k çizgimiz dört farklı parçaya bölünmü? oldu. Bu bölümlerin her birine soldan sa?a harfler verelim, en soldaki bölüme A, onun sa?ındaki bölüme B, B'nin sa?ında bulunan bölüme C ve en sonda C'nin sa?ında bulunan bölüme D ismini verelim. A ve B, fiziksel dünyay? yani görünü? dünyas?n? temsil etsin, bununla birlikte C ve D de formlar dünyas?n? yani gerçekli?i temsil etsin. D yukarı formlar?, büyük harfli iyi'yi, C ise iyi'den pay alm?? a?a?? formu temsil edecektir. B, görünü?ler dünyas?nda C'den pay alm?? ?eyleri ve nesneleri gösterecek ve son Platon'a göre sanat gerçeklikten uzaktır. Bu uzaklık görüntüde de?il, özündedir. Sanat eseri, resmetti?i objeye benzeyebilir, ama onun gerçekli?ini ta??maz. Sanat eseri resmetti?i nesnenin taklididir. Bu taklit eseri, birincisinin (formun) ve ikincisinin (görünü?ün) bir taklididir. Bunu yukarıda çizdi?imiz bölünmü? çizgi üzerinde söylersek ?öyle bir sonuç ortaya ç?kar: ?yi formu (D), a?a?? form (C, at), ?eyler, nesneler (B, düldül), gölgeler, yans?lar (A, düldülün gölgesi) ve son olarak da düldülün resmi gelir. Platon'a göre sanat, kopyan?n kopyas?d?r ve formdan üç derece a?a?? olacaktır. Bu sanat eserini yapan da taklitçi olacaktır.

Bence ona verilecek en uygun ad taklitçidir, öbür ikisinin yapt??? ?eylerin taklitçisi. "Güzel. Demek, tabiatın üç derece bir eseri yapana taklitçi diyorsun. Öyleyse, tragediyalar? düzen ki?i de, bir taklitçi ise, kraldan ve hakikatten tabiat bak?m?ndan üç derece uzak olacaktır, bütün öbür taklitçiler de öyle" (Platon, 2002, s. 365) Platon, taklitçinin gerçek üzerinde bilgisi olmadı?n?, sadece görünü? üzerinde bilgisi oldu?unu dü?ünmektedir. Ona göre taklitçinin (sanatç?n?), taklit etti?i ?ey üzerinde ne gerçek bilgisi, ne de do?ru san?s? vardır. Taklit edilen ?eyin bilgisiz kalabalı?a ho? gelebilecek ?eyler oldu?unu savunur. Ayrıca Platon, taklidi tüm sanat türlerinin ve bunlardan en çok da tragedyan?n kullandı?n? dü?ünmektedir.

"Böylece iki nokta üzerinde anla?t?k demektir. Birincisi ?u: taklitçinin, taklit etti?i ?ey üzerinde geçerli bir bilgisi yoktur ve taklit, ciddili?i olmayan bir çe?it çocuk oyunundan ba?ka bir ?ey de?ildir. ?kincisi de ?u: Tragedya ?iiriyle u?ra?anlar, ister iambos ölçüsünü, ister destan ölçüsünü kullans?nlar, taklitçilerin en ba?ta gelenleridir." (Platon, 2002, s. 371) Mimesis (taklit), Platon için olumsuz bir durum ihtiva etmektedir. Olumsuzlu?unu sadece taklidin taklidi oldu?u için de?il, i?levi aç?s?ndandır. Bunu bir sonraki bölümde görece?iz. Yalnız bu konuyu kapatmadan önce ?unu belirtmeliyiz ki Platon, mimesisi bir anlat?m arac? olarak görür ve do?rudan do?ruya bir anlat?m arac? olarak dü?ünür.

"Anlatan ki?i, anlataca?? ki?inin ki?ili?ine bürünüp, onun ad?na konu?tu?u, onun ad?na eylemde bulundu?u zaman, art?k bu anlat?m geli?igüzel olmaktan ç?kar, bir mimesis haline gelir" (Tunalı, 1983, s. 78) VI.

## 6 Sanatın Zararı

Platon'a göre sanat gerçekten pay almaz. Gerçekten yoksun olan sanat?n do?ru bir amaca yönelmedi?ini, akl?m?zla de?il de duygular?m?zla bir al??veri?te oldu?unu dü?ünen Platon için sanat zararlı? bir u?ra?t?r. Devlet adlı eserinde ?iirin ve her türlü taklidin a?a?? bir ?ey mi yoksa de?erli bir ?ey mi oldu?unu tartı??r.

"Platon, Devlet adlı eserinde sanat?n ç?oturucu niteli?i üzerinde de durmuştur. Akla, sa?duyuya ve erdeme dayanmas?na gereken devlet düzeninde, ki?inin heyecanlar?n? dizginlemesi gerekir. Ölçülü bir insan, ba??na bir kötülük geldimi, duydu?u acıyı? ba?kalar?na göstermemeye çalı??r, utanır heyecan gösterisinden. Sıkıntılı? bir durumda ona en do?ru çareyi gösterecek olan duygular? de?il, akıldır. Oysa sanat duygular?m?za, heyecanlar?m?za yönelmekte, bizim ç?okun, ta?k?n, de?iken yan?m?z? ortaya koymaktadır; kötü yan?m?z? besleyip güçlendirmektedir." ??ener, 1982, s. 20) Kalabalı??n övgüsünü kazanmak isteyen ozan, kolay kolay taklit edilemeyen, edilse bile zor anla??lan bilge ve sakin yan?m?zla u?ra?maz. O daha çok, co?an taraf?m?zla u?ra??r; cinsel a?k, istek, öfke gibi davranı?lar? kabartan tutkular? kabartmaya çalı??r. Ozan?n kabartt??? bu tutkulardan, taklit sayesinde kurtulmak yerine, taklit yüzünden bu tutkular beslenir ve bize hakim olurlar.

Platon, akla dayanmayan bu tutkular? a?a?? tutkular olarak görmektedir. Ona göre forma yak?n olan akıldır, tutkular formdan uzak ve geçicidir. Bunun için onlar? tetikleyen, sulay?p besleyen sanat zararlıd?r.

## 7 VII.

## 8 Sansür

Platon, zararlı? olarak gördü?ü sanat? ideal devletinde yasaklar. A?a?? duygular? besleyen sanat? devletinden kovar. Tanrılar? olmadık ?ekillerde gösteren, alçaltan destan yazar? Homeros'un okunmamas?n? önerir. Platon, sanat? politik bir aç?dan ele alm?? ve devlete sa?layaca?? yarar ve zararları? çerçevesi içinde yasaklamı?t?r. Sanat?n toplum üzerindeki etkisini görmü? ve ona göre sanat? devletinden kovmuştur. Ama ?unu da belirtmekte yarar vardır: Platon, sanat?n etkisini bildi?i için e?itimde yararlı? olaca?n? dü?ünmü? ve siteye yararlı? oldu?u kanıtlanan sanat?n siteye al?nabilece?ini, tanrılara söylenen ilahilerle iyi insanlar? öven ?iirlerin siteye sokulabilece?ini belirtmiştir. Aksi takdirde kurallar ve ortak akıl yerine zevkin ve acı?n?n hakim olaca?n? dile getirmiştir.

Bu yasaklama tarihte görülen ilk sansürdür. Bunu ileriki zamanda, Ortaça?da kilise kullanacaktır.

## 9 VIII.

## 10 Sonuç

Kısaca özetlemeye çalışsak, bu çalışmada Platon'un sanat formları teorisine göre incelediğini, topluma yararlar ve zararlar açısından irdelediğini ve akla uygun olup olmadığının konusunda tartıştığını görürüz. Platon için sanatsal yaratıcı; bilinçli, bilinerek yapılan bir şey olmadığının için ve kopyanın kopyası olduğu için deşersizdir. Bir taklittir. Gerçeklikten pay almadığının için bizi hakikat'e götürmez. Politik açıdan sansürden, denetimden geçmeyen bir sanat eseri toplum için zararlıdır. Çünkü sanat eseri aslında duygulara seslenmekte, görünüşler dünyasındaki nesnelere olduğundan daha fazla değer vermektedir. Sanat eserinin hedefi iyiyi kavrayan aklı değil, hazzın evi olan bedendir. Bizi erdemli olmaktan uzaklaştırmaya potansiyeli vardır. Bu nedenle sanat eserini izleyen, sanat eseriyle iletişime kuran, aklının değil bedeninin esareti altındadır ve aklıdan, düşünmeden uzak olan iyiye kavuşamayacağı için, bedeninin hazzının iyiye, formlar dünyası için bir katkıda bulunmayacağı için ve bunun da birçok sapkınlaşma, anarşiye, huzursuzluğa yol açacağı için denetimden geçmesi şarttır. Olumsuz bir durum ihtiva eden sanat eseri aslında iyi bir amaç için kullanılsa eğitimde yararlı olacaktır. Platon'un sanata bakış açısının neden güzellik metafiziği değil de ideal devlet açısından olduğu hakkındaki birçok bilgiye sahibiz ve bunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki; bunun en büyük nedeni sanatın toplum üzerindeki etkisi ve Platon'un akla önem vermesidir. Sansür düşüncesini getiren Platon'un sanata bakış açısı politik ve ahlakidir.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup>© 2013 Global Journals Inc. (US)

- 
- 175 [ener ()] , S ener . *Dünden Bugüne Tiyatro Düüncesı* 1982. Adam Yayınlar?.
- 176 [ Devlet, çev. Hüseyin Demirhan, Sosyal Yay ()] , *Devlet, çev. Hüseyin Demirhan, Sosyal Yay* 2002. (Platon)
- 177 [Tunal? ()] *Grek Estetik'i, İstanbul: Remzi Kitabevi, ? Tunal? .* 1983.
- 178 [Jones ()] 'Klasik Düünce-Bat? Felsefesi Tarihi, C 1, çev. Hakk? Hünler Paradigma Yayınlar?. 2. Platon'. W
- 179 T Jones . *ölen, çev. Cüneyt Çetinkaya* 2006. 2004. Bordo Siyah Yay.